TARİH Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU HALK KÜLTÜRÜ VE KİTABÎ KÜLTÜR

BEYLİKTEN DEVLETE OSMANLI MEDENİYETİ HALK KÜLTÜRÜ VE KİTABİ KÜLTÜR

Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde ortaya çıkan sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri, Türkiye Selçukluları ve Beylikler döneminin kültür dünyasıyla benzerlik gösterirdi. Türkiye Selçuklu ve Anadolu beyliklerinin saraylarında nedim, komik, taklitçi, ozan ve şairler bulunurdu. Bu saraylarda bulunan nedimin görevi kısa anlatmak, taklit yapmak, kısacası eğlendirmekti. Anlatılar; genel olarak masal, menkıbe, fıkra ve hikâyeler ile eski Türk kültüründen gelen unsurları, İran ananelerini, Hind hikâyelerini ve İslam kültür dünyasının etkilerini içermiştir. XV. yüzyıldan itibaren nedim ile meddah lakabı aynı anlamda kullanılmaya başlamış ve XVI. yüzyılla birlikte meddahlık gitgide yaygınlaşmıştır. Bu dönemde ozanların yerini ise âşık ve saz şairleri almıştır. Osmanlılar da diğer büyük devletler gibi kültürünü çeşitli yollarla kaydederek korumuş ve kendisinden sonra gelen nesillere aktarmaya gayret etmiştir. Kültürün yazılı olarak aktarılmasında çoğunlukla ferman, berat, ahitname gibi devlet yayınları ile telif veya tercüme kitap, risale ve minyatür vb. kullanılmıştır. Osmanlı hükümdarlarında kitap toplama ve bunları kullanma alışkanlığı vardı. Padişahların kendilerine ait en az bir kütüphanesi bulunurdu. I. Murad tarafından Bursa'da kurulduğu ifade edilen kütüphane, ilk saray kütüphanesi olarak nitelendirilir. Osmanlı Devleti'nde saray kütüphaneleri dışında, özellikle XVIII. Yüzyılın sonundan itibaren batılılaşma ve çağdaşlaşma hareketlerinin etkisiyle kurulan darülfünun, hendesehane, mühendishane ve muallimhane gibi üniversite kütüphaneleri vardı. Osmanlı padişahları, kuruluştan itibaren şair ve bilim insanlarıyla yakın ilişki içinde olmuş ve Türk dilinin gelişimini hızlandırmışlardır. Arapça ve Farsça pek çok eser, Türk kültürüne kazandırılmış ve böylece devletin bilgi ve kültür seviyesi yükseltilmek istenmiştir. Fatih, kendi kurduğu saray kütüphaneleri dışında ülkenin çeşitli şehirlerinde yaptırılan külliye, cami ve medreselerde içerisinde de çok sayıda kütüphane kurmuştur. Yavuz Sultan Selim bilim, kültür, sanat ve eğitim alanlarında önemli merkezler olan Urfa, Kahire, İskenderiye, Halep, Kudüs, Şam'daki kültür ve sanat eserlerini İstanbul'a getirtmiştir. Kanuni Sultan Süleyman, ünlü Macar Kralı Matthias Corvinus'a (Matiyas Korvinus), (1458- 1490) ait kütüphaneden bazı kitapların İstanbul'a getirilmesini istemiştir. Türk diline önem veren II. Murad Türkçe eserler yazdırdığı gibi birçok yabancı eserin de Türkçeye tercümesini sağlamıştır. II. Murad Dönemi'nde âlimler Türkçe eser yazma konusunda teşvik edilmiştir. Âşık Paşa'nın yazdığı "Garipname" adlı eser bu teşviklerin bir neticesi olarak kabul edilmelidir. Millî bir kültür hareketine öncülük eden II. Murad, Danişmentli ve Selçuklu devirlerindeki Fars kültürünün etkilerini unutturmak için çalışmıştır. Türkçenin önemli eserlerinden Yazıcızâde Ali'nin "Tevârih-i Âl-i Selçuk" adlı eseri ile çeviri eserler olan Molla Arif Ali'nin "Danişmendnâme" si, Şeyhî'nin "Hüsrev ve Şirin"i ve Mercimek Ahmet'in "Kâbusnâme"si II. Murad Devri'ne aittir. Yine II. Murad zamanında Yazıcızâde Mehmet Efendi tarafından kaleme alınan "Muhammediyye" adlı eser dinî edebiyatımızın temel eserlerindendir. Birçok Osmanlı padişahı yüksek eğitimlerinin yanında kalemi güçlü şairler olarak da karşımıza çıkmıştır. Hatta bazı padişahlar "divan" sahibi olacak kadar şiir yazmış ve Divan edebiyatına yön vermiştir. Osmanlı padişahları içerisinde 23 tanesi divan sahibi, 12 tanesi hattat, 8 tanesi müzisyen ve bestekârdır. Resimle ilgilenen, değişik sanatlarda bilgisi olanlar ve ilmî eser yazanlar vardır. Bilinen ilk şair padişah olan II. Murad, gündelik hayatındaki hislerini zaman zaman nazım şeklinde dile getirmiştir. II. Murad'dan itibaren Osmanlı padişahlarının birçoğu şair olup Divan edebiyatı ananesince isimleri yerine mahlaslar kullanmıştır.

II. Murad

Şair Sultanlar	Kullandığı Mahlası
II. Murad	Murâdî
Fatih Sultan Mehmet	Avnî
II. Bayezid	Adlî
Yavuz Sultan Selim	Selimi
Kanuni Sultan Süleyman	Muhibbî

SORULAR

1) Fatih döneminde özellikle saray çevresinde kullanılmıştır.
- Özellikle 16. yy'da altın dönemini yaşamıştır.
- En önemli temsilcileri Baki ve Fuzulî'dir.

Yukarıda verilen özellikler aşağıdakilerden hangisi ile doğrudan ilişkilendirilebilir?

A) Halk Edebiyatı
B) Tanzimat Edebiyatı
C) Divan Edebiyatı
D) Fecriati Edebiyatı
E) Tasavvuf Edebiyatı

Cevap: C

2) Osmanlı coğrafyasında kültürün, söz ve yazı olmak üzere iki temel taşıyıcısı vardı. Sistematik öğretim kurumlarında eğitim alan ilmiye ve saray çevreleri yazılı kültüre daha çok hakim iken, tekkelerdeki akşam sohbetlerinde hocaları dinleyen halk sözlü ürünlerle kültürleniyordu. Bunlar neticesinde doğal olarak dili ağır olan bir saray edebiyatı ile dili daha sade olan bir halk edebiyatı ortaya çıkmıştı. Ancak bu iki kültür arasındaki biçimsel farklılık, içerikteki birlikteliğe engel olmuyordu. Çünkü halka sade dille kültür aktarımı yapan hocalar da, yazılı kültür ürünlerinden besleniyorlardı.

Bu bilgilere dayanarak;

I. Osmanlı coğrafyasında birbirinin zıttı olan kültürel bir tabakalaşma söz konusuydu,

II. Topkapı Sarayı Osmanlı'da yazılı kültürün üretildiği önemli merkezlerden biriydi,

III. Osmanlı coğrafyasında üretilen sözlü edebiyat ürünleri yazılı kültürden bağımsız olarak gelişmişti

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II
C) Yalnız III D) I ve III
E) I ve II

Cevap: B

3) Türkçenin büyük bir devlet dili olmasına zemin hazırlamıştır.
- Birçok eserin yapılmasına öncülük ettiği için "Ebü'l-Hayrat" diye anılmıştır.
- Danişmendnâme ve Kâbusnâme adlı eserleri Türkçeye tercüme ettirmiştir.

Yukarıda bazı özellikleri verilen Osmanlı padişahı aşağıdakilerden hangisidir?

A) I. Murad
B) II. Murad
C) II. Mehmed
D) I. Selim
E) I. Süleyman

Cevap: B